

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2492

[Total No. of Pages : 3

[4802] - 171

M.A. (Semester - I)

SANSKRIT

SK - I : वाल्मीकिरामायणम् - किष्किन्धाकाण्डम्
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instruction to candidate :

1) All questions are compulsory.

सूचना : सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi any Four of the following passages.[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार उतान्यांचे मराठी अथवा इंग्रजीत अनुवाद करा.

i) अमी हि विविधैः पुष्पैस्तरवो विविधच्छदाः ।

काननेऽस्मिन् विना कान्तां चिन्तामुत्पादयन्ति मे ॥

पश्य शीतलजां चेमां सौमित्रे पुष्करायुताम् ।

चक्रवाकानुचरितां कारणडव निषेविताम् ॥

ii) सुग्रीवः परमोद्विग्नः सर्वैस्तैर्वानरैः सह ।

ततः स सचिवेभ्यस्तु सुग्रीवः प्लवगाधिपः ॥

शशंस परमोद्विग्नः पश्यंस्तौ रामलक्ष्मणौ ।

एतौ वनमिदं दुर्गं वालिप्रणिहितौ ध्रुवम् ॥

iii) येशोकमनुवर्तन्ते न तेषां विद्यते सुखम् ।

तेजश्च क्षयते तेषां न त्वं शोचितुमर्हसि ॥

शोकेनाभि प्रपन्नस्य जीविते चापि संशयः ।

स शोकं त्यज राजेन्द्र धैर्यमाश्रय केवलम् ॥

P.T.O.

- iv) अभिज्ञानं कुरुष्व त्वमात्मनो वानरेश्वर ।
 येन त्वामभिजानीयां द्वन्द्वयुद्धमुपागतम् ॥
 गजपुष्पी मिमां फुल्लामुत्पाद्य शुभलक्षणाम् ।
 कुरु लक्ष्मण कण्ठेऽस्य सुग्रीवस्य महात्मनः ॥
- v) अथ तस्य निनादं तं सुग्रीवस्य महात्मनः ।
 शुश्रावान्तः पुरगतो वाली भ्रातुरभर्षणः ॥
 श्रुत्वा तु तस्य निनदं सर्वभुत प्रकम्पनम् ।
 मदश्रैकपदे नष्टः क्रोधश्चापादितो महान् ॥
- vi) महेन्द्रपुत्रं पतितं वालिनं हेममालिनम् ।
 व्यूढोरस्कं महाबाहुं दीप्तास्यं हरिलोचनम् ॥
 लक्ष्मणानुचरो रामो ददर्शोपससर्प च ।
 तं तथा पतितं वीरं गतार्चिषमिवानलम् ॥

Q2) Explain with reference to context any Four of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- i) पृष्ठमारोप्य तौ वीरौ जगाम कपि कुञ्जरः ।
 ii) अयं वसन्तः सौमित्रे नानाविहगनादितः ।
 iii) न कालस्यास्ति बन्धुत्वं न हेतुर्नपराक्रमः ।
 iv) ऋष्यमूकात्तु हनुमान्नात्वा तं मलयं गिरिम् ।
 v) त्यजशोकं महाबाहो तां कान्तामानयामि ते ।
 vi) नूपूरे त्वभिजानामि नित्यं पादाभिवन्दनात् ।

Q3) Write an essay on any one of the following : [16]

पुढीलपैकी एकावर निबंध लिहा.

- i) Critically appreciation 10th canto of किष्किंधा
 किष्किंधा काण्डाच्या दहाव्या सर्गाचे रसग्रहण करा.
 ii) Bring out the character sketch of हनुमान्.
 हनुमानाचे स्वभावचित्र विशद करा.

- Q4)** Write an essay on any one of the following : **[16]**
पुढीलपैकी कोणत्याही एकावर निबंध लिहा.
i) दुन्दुभिवृत्तान्तः
ii) Style of Vālmiki - वाल्मीकीची शैली

- Q5)** Write critical notes on any two of the following. **[16]**
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.
i) Description of Rainy season
वर्षाऋतु-वर्णन
ii) Dialogues in the रामायण
रामायणातील संवाद
iii) Friendship between Rama and Sugriva
रामसुग्रीव सख्य
iv) Character sketch of लक्ष्मण
लक्ष्मणाचे व्यक्तिचित्र

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2493

[Total No. of Pages : 2

[4802] - 172

M.A. - I (Semester - I)

SANSKRIT (Paper - II) (Without Group)

ऋग्वेद, अथर्ववेद, निरुक्त

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instruction to the candidate :

1) All questions are compulsory.

सूचना : सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

2) All questions carry equal marks.

सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

Q1) Translate into English or Marathi any Four of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे इंग्रजीत अथवा मराठी भाषांतर करा.

- i) तव व्रते सुभगासः स्याम स्वाध्यो वरुण तुष्टुवांसः ।
उपायन उषसां गोमतीनामग्नयो न जरमाणा अनु द्यून् ॥
- ii) नासत्याभ्यां बर्हिरिव प्र वृञ्जे स्तोमाँ इयर्म्यभ्रियेव वातः ।
यावर्भगाय विमदाय जायां सैनाजुवा न्यूहतू रथेन ॥
- iii) प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरोगिरिष्ठाः ।
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥
- iv) परि तृन्धि पणीनामारया हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय ।
न त्वदन्यः कवितरो न मेधया धीरतरो वरुण स्वधावन् ।
त्वं ता विश्वा भुवनानि वेत्थ स चिन्नु त्वज्जनो मायी बिभाय ।
- vi) आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद् रपः ।
त्वं हि विश्वभेषज देवानां दूत ईयसे ॥

P.T.O.

Q2) Write critical appreciation of the वरुण hymn.

वरुण सूक्ताचे विवेचक रसग्रहण करा.

OR / किंवा

Discuss - विष्णु is one of the minor deities in the ऋग्वेद.

विष्णु ही ऋग्वेदातील एक गौण देवता आहे.

Q3) Write critical notes on any two of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

i) Hymns of creation सृष्टयुत्पत्तिविषयक सूक्ते

ii) अथर्ववेद - A veda of masses

अथर्ववेद - जनसामान्यांचा वेद

iii) ऋभु

iv) गोत्रमण्डल^s of the ऋग्वेद

ऋग्वेदाची गोत्रमंडले

Q4) Write critical notes on any two of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

i) निपाता:

ii) षड् भावविकारा:

iii) शब्दानित्यत्ववादिन:

iv) यास्काचार्या:

Q5) Give etymologies of any eight of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही आठ व्युत्पत्ती द्या.

मृग, पर्वत, बिल्व, स्याणुः, नरक, सुरा, शिशिर, हृद, अध्वर मघ, द्यु

ॐॐॐ

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2494

[Total No. of Pages : 8

[4802] - 173

M.A. (Semester - I)

SANSKRIT (Paper - III) (Group A) साहित्य

अभिज्ञान शाकुन्तलम्

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

1) All questions are compulsory.

सूचना : सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi any Four of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

i) न खलु न खलु बाणः सन्निपात्योऽयमस्मिन्

मृदुनि मृगशरीरे पुष्पराशाविवाग्निः ।

क्व बत हरिणकानां जीवितं चातिलोलं

क्व च निशितनिपाता वज्रसाराः शरारते ॥

ii) अयं स ते निष्ठति संगमोत्सुको

विशङ्कसे भीरु यतोऽवधीरणाम् ।

लभेत वा प्रार्थयिता न वा श्रियं

श्रिया दुरापः कथमीप्सितो भवेत् ॥

iii) यस्य त्वया व्रणविरोपण भिङ्गुदीनां

तैलं न्यषिच्यत मुखे कुशसूचिविद्धे ।

श्यामाक मुष्टिपरिवर्धितको जहाति

सोऽयं न पुत्रहतकः पदवीं मृगास्ते ॥

iv) कास्विदवगुष्ठनवती नातिपरिस्फूटशरीर लावण्या ।

मध्ये तपोधनानां किसलयमिव पाण्डुपत्राणाम् ।

P.T.O.

- v) अर्थो हि कन्या परकीय एव
तामद्य संप्रेष्य परिग्रहीतुः ।
जातो ममायं विशदः प्रकामं
प्रत्यर्पितन्यास इवान्तरात्मा ॥
- vi) आलक्ष्यदन्तमुकुलाननिमित्तहासै
रव्यक्त वर्णं रमणीयवचः प्रवृत्तीन ।
अङ्काश्रयप्रगयिनस्तनयान्वहन्तो
धन्यास्तदङ्गरजसा मलिनीभवन्ति ॥

Q2) Explain with reference to the context any Four of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) शमीलतां छेत्तुमृषिव्यवस्यति ।
- ii) कनकवलयं स्रस्तं स्रस्तं मया प्रतिसार्यते ।
- iii) लोको नियम्यत इवात्मदशान्तरेषु ।
- iv) अयं जनः कस्य हस्ते समर्पितः ।
- v) पतिकुले तव दास्यमपि क्षमम् ।
- vi) सूचक, मुच्यतामेष जालोपजीवी ।

Q3) Critically appreciate second or seventh act of the शाकुन्तलम्. [16]

शाकुन्तलाच्या दुसऱ्या किंवा सातव्या अंकाचे रसग्रहण करा.

Q4) Describe the charactersketch of प्रियंवदा अनसूया or शाङ्गर्ख शारहत. [16]

Q5) Write critical notes on any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) दुर्वासप्रसङ्गः
- ii) Charactersketch of कण्व कण्वांची व्यक्तिरेखा
- iii) भरतवाक्यम्
- iv) उपमा कालिदासस्य

Total No. of Questions : 5]

P2494

[4802] - 173

M.A. - I (Semester - I)

SANSKRIT (Group B) Vedanta

Māṇḍūkyaopaniṣhad with Gauḍapāḍakārikā

माण्डूक्योपनिषत् – गौडपादकारिका

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

1) All questions are compulsory.

सूचना : सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Discuss fully either वैतथ्यप्रकरण or अलावशांतिप्रकरण. [16]

वैतथ्यप्रकरणाची किंवा अलावशांति – प्रकरणाची संपूर्ण चर्चा करा.

Q2) Explain with reference to the context any three of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही तिहींचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

i) सर्व ह्येतद् ब्रह्म ह्ययमात्मा ब्रह्म सोडयमात्मा चतुष्पात् ।

ii) नात्मानं न परं चैव न सत्यं नाणि चानृतम् ।

iii) अद्वैतं परमार्थो हि द्वैतं तद्भेद उच्यते ।

iv) अनादिमायया सुत्रः यदा जीवो प्रबुध्यते ।

अजमनिद्रमस्वप्नमद्वैतं बुध्यते तदा ॥

v) प्रकृतेरन्यथाभावो न कथाश्चेत् भविष्यति ।

Q3) Write descriptive notes on any three of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही तिहींवर विवेचक टीपा लिहा.

i) समाधिविघ्नचतुष्टयम् ।

ii) अन्तः करण चतुष्टयम् ।

iii) त्रिविधाश्रमाः ।

iv) सृष्टिचिन्तकाः ।

v) प्रकृतिः ।

Q4) Translate any three verses of the following, with necessary explanatory notes : [16]

आवश्यक तेथे स्पष्टीकरणात्मक टीपा देऊन पुढीलपैकी कोणतेही तीन श्लोक स्पष्ट करा.

- i) बहिष्प्रज्ञश्च सप्ताङ्गः एको नविंशतिमुखः स्थूलभुग्वैश्वानरः ।
- ii) प्रभवः सर्वभावानां सतामिति विनिश्चयः ।
सर्वं जनयति प्राणश्रेतोंशून्पुरुषः पृथक् ॥
- iii) सर्वभावेनामृतो यस्य भावो गच्छति मर्त्यताम् ।
कृतकेनामृतस्तस्य कथं स्थास्यति निश्चलः ॥
- iv) जीवात्मनोः पृथक्त्वं यत्प्रागुत्पत्तेः कीर्तितम् ।
भविष्यद् वृत्त्या गौणं तद मुख्यत्वं न हि युज्यते ॥
- v) मृल्लोहविस्फुलिङ्गाद्यैः सृष्टिर्या चोदितान्यथा ।
उपायः सोऽवताराय नास्ति भेदः कथञ्चन ॥

Q5) Explain fully the concept of 'अस्पर्शयोग' Stated by गौडपाद. [16]

गौडपादांनी मांडलेली 'अस्पर्शयोगा'ची संकल्पना पूर्णपणे स्पष्ट करा.

OR / किंवा

How far गौडपाद is successful in reconsealing four मात्रा^s of ओंकार & four stages of individual? Discuss.

ओंकाराच्या चार मात्रा व जीवाच्या चार अवस्था यांचा समन्वय साधण्यात गौडपाद कितपत यशस्वी झाले आहेत ? चर्चा करा.

Total No. of Questions : 5]

P2494

[4802] - 173

M.A. - I (Semester - I)

SANSKRIT (Paper - 1.3) (Group C) Grammar (New)

- 1) अष्टाध्यायी (III - 2.1 - 188)
- 2) सिद्धान्तकौमुदी (अजन्तपुल्लिंग 178-256)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.

सूचना : सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

- 2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Explain fully any four of the following :

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा.

- i) शमि धातोः संज्ञायाम् ।
- ii) सुपि स्थः ।
- iii) आहगमहनजनः किकिनौ लिट् च ।
- iv) वर्तमाने लट् ।
- v) सुप्यजातौ णिनिस्ताच्छील्ये ।
- vi) फलेग्रहिरात्मम्भरिश्च ।
- vii) स्पृशोऽनुदके क्विन् ।

Q2) Write descriptive note on the कृत् suffixes and their specialities from the portion you have studied. (P. III - 2) [16]

तुम्ही अभ्यासलेल्या भागातील म्हणजे (P. III - 2) मधील कृत् प्रत्यय आणि त्यांची वैशिष्ट्ये यावर सविस्तर टीप लिहा.

OR / किंवा

Write paragraphs on the following two :

पुढील दोन्हीवर परिच्छेद लिहा :

- i) अण् & क कृत् suffixes.
'अण्' आणि 'क' कृदन्त प्रत्यय
- ii) खित् प्रत्ययाः

Q3) Explain fully any four of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे स्पष्टीकरण करा.

- i) कृत्तद्धितसमासाश्च ।
- ii) सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ ।
- iii) जराया जरसन्यतरस्याम् ।
- iv) अल्लोपोऽनः ।
- v) दीर्घाज्जसि च ।
- vi) पूर्वसूत्रेण सिद्धे समासग्रहणं नियमार्थम् ।

Q4) Explain the terms quoting the rules any four of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार संज्ञा सूत्रे सांगून स्पष्ट करा.

- i) उपधा
- ii) अङ्गम्
- iii) सर्वनामस्थानम्
- iv) निष्ठा
- v) घि
- vi) प्रातिपदिकम्
- vii) विभक्तिः

Q5) Write derivations of the words quoting relevant rules any eight of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणतीही आठ रूपे योग्य ती सूत्रे सांगून स्पष्ट करा.

रामाभ्याम्, हरिणा, सर्वस्मै, सर्वेषाम्, गोदः, कुम्भकारः, पन्नगः, संस्कारजः, ईश्वरः, अग्निचित्, पण्डितमन्यः, अर्धभाक्

Total No. of Questions : 5]

P2494

[4802] - 173

M.A. (Semester - I)
SANSKRIT (Group D)

Veda

ऋग्वेद, अथर्ववेद, सायणभाष्यभूमिका, वैदिक व्याकरण
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

1) All questions are compulsory.

सूचना : सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

2) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate the following stanzas with necessary notes into English or Marathi any four : [16]

पुढील ऋचांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा - कोणत्याही चार

- i) त्वमग्ने त्वष्टा विधते सुवीर्यं तव गनावो मित्रमहः सजान्यम् ।
त्वमाशुहेमा ररिषे स्वश्व्यं त्वं नरां शर्धो असि पुरूवसुः ॥
- ii) ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूर्यः ।
अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥
- iii) उभयांसो जातवेदः स्याम ते स्तोतारो अग्ने सूर्यश्च शर्मणि ।
वस्वो रायः पुरुश्चन्द्रस्य भूयसः प्रजावतः स्वपत्यस्य शग्धि नः ॥
- iv) यज्ञेन वर्धत जातवेदसमग्निं यजध्वं हविषा तना गिरा ।
समिधानं सुप्रयसं स्वर्णरं द्युक्षं होतारं वृजनेषु धूर्षदम् ॥
- v) पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः ।
प्रजां त्वष्टा वि प्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु पार्थः ॥
- vi) नराशंसः प्रति धामान्यज्जन् तिस्रो दिवः प्रति महना स्वर्चिः ।
घृतप्रुषा मनसा हव्यमुन्दन्मूर्धन्यज्ञस्य समनक्तु देवान् ॥

Q2) Translate the following stanzas with necessary notes into English or Marathi - any four : [16]

पुढील मंचांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा - कोणत्याही चार

- i) ये त्रिषप्ताः परियन्ति विश्वा रूपाणि बिभ्रतः ।
वाचस्पतिर्बला तेषां तन्वोऽद्य दधातु मे ॥

- ii) विश्वमन्यामभीवार तदन्यस्यामधि श्रितम् ।
दिवे च विश्ववेदसे पृथिव्यै चाकरं नमः ॥
- iii) वेनस्तत् पश्यत् परमं गुहा यद् यत्र विश्वं भवत्येकरूपम् ।
इदं पृथ्विरदुहज्जायमानाः स्वर्विदो अभ्यऽनूषत व्राः ॥
- iv) पथ्याऽ रेवतीर्बहुधा विरूपाः सर्वाः सङ्गत्य वरीयस्ते अक्रन् ।
तास्त्वा सर्वाः संविदाना ह्वयन्तु दशमीमुग्रः सुमना वशेह ॥
- v) अनतरिक्ष आसां स्थाम श्रान्तसदामिव ।
आस्थानमस्य भूतस्य विदुष्टद् वेधसो न वा ॥
- vi) उपहूतो वाचस्पतिरुपास्मान् वाचस्पतिर्ह्वयताम् ।
सं श्रुतेन गमेमहि मा श्रुतेन वि राधिषि ॥

Q3) Explain with reference to the context - any four [16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. - कोणतीही चार

- i) अर्थज्ञानस्य तु यज्ञानुष्ठानार्थत्वात् तत्र तु यजुर्वेदस्यैव प्रधानत्वात् तद्व्याख्यानमेवादौ युक्तम् ।
ii) कोऽयं वेदो नाम ?
iii) तस्मान्मन्त्रभागो न प्रमाणम् ।
iv) अभिधानेऽर्थवादः ।
v) तस्मात् कर्मविधिषु प्रामाण्यं दुःसंपादम् ।
vi) ननु एवमपि वेदस्य पौरुषेयत्वेन विप्रलम्भकवाक्यवत् अप्रामाण्यं स्यात् ।

Q4) Write notes on - any two : [16]

टीपा लिहा - कोणत्याही दोन

- i) Vedic Accent - वैदिक स्वर
ii) Vedic Non-sigmatic Aorists - सकाररहित लुङ् लकार
iii) Dative Infinitive - चतुर्थ्यन्त हेत्वर्थक धातुसाधित (तुमन्त)
iv) Vedic Metres - वैदिक छन्द

Q5) Write a detailed note on आप्री - hymns and their importance. [16]

आप्री - सूक्ते व त्यांचे महत्त्व यावर सविस्तर टिपण लिहा.

OR / किंवा

Critically appreciate शालानिर्माण - hymn.

शालानिर्माण - सूक्ताचे विवेचक रसग्रहण करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2495

[4802] - 174

[Total No. of Pages : 2

M.A. (Part - I) (Semester - I)
SANSKRIT (Paper - 1.4)
सिद्धान्तकौमुदी (कारक प्रकरणम्)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Explain any four rules of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे स्पष्ट करा.

- i) कर्तृकरणयोस्तृतीया ।
- ii) वारणार्थानामीप्सितः
- iii) प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा ।
- iv) आधरोऽधिकरणम् ।
- v) कर्तृकर्मणोः कृति ।
- vi) षष्ठी हेतुप्रयोगे ।

Q2) Explain with reference to the context any four of the following- [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) सहार्थेन युक्ते अप्रधाने तृतीया स्यात् ।
- ii) इयमेव ह्यपिशब्दस्य पदार्थद्योतकता नाम ।
- iii) अभिहिते तु कर्मणि प्रातिपदिकार्यमात्रे प्रथमैव ।
- iv) केचिदविशेषेण विभाषामिच्छन्ति । शब्दानामनुशासनमाचार्येण आचार्यस्य वा ।
- v) 'दूरान्तिकार्थेभ्यः' इति विभक्तित्रयेण सह चतस्रोऽन्न विभक्तयः फलिताः ।
- vi) ईप्सितमात्रे इयं संज्ञा । प्रकर्षाविवक्षायां तु परत्वात् कर्मसंज्ञा ।

Q3) Explain in detail कर्मकारक or संप्रदानकारक according to सिद्धान्तकौमुदी. [16]

सिद्धान्तकौमुदीनुसार कर्मकारक किंवा संप्रदानकारक सविस्तर स्पष्ट करा.

Q4) Write notes on any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

- i) कर्तृकारकम्
- ii) पंचमी विभक्तिः
- iii) कर्मप्रवचनीयाः

P.T.O.

Q5) Recognize the case of underlined word quoting relevant rule of Pānini
(any eight) [16]

योग्य ती पाणिनीची सूत्रे सांगून पुढीलपैकी कोणत्याही आठ शब्दांच्या विभक्ती ओळखा.

- i) माणवकं पन्थानं पृच्छति ।
- ii) अक्षणा काणः ।
- iii) अध्ययनेन वसति ।
- iv) पुष्पेभ्यो वने स्पृह्यति ।
- v) क्रूरम् अभिक्रुध्यति ।
- vi) सर्पिषः ज्ञानम् ।
- vii) अध्ययनात् पराजयते ।
- viii) मातुः स्मरति ।
- ix) वृक्षं प्रति विद्योतते विद्युत् ।
- x) अग्नये स्वाहा ।
- xi) मोक्षे इच्छास्ति ।
- xii) हिमवतः गङ्गा प्रभवति ।

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2496

[4802] - 271

[Total No. of Pages : 2

M.A. (Semester - II)

SANSKRIT

Kādambari, Śukanāsopdeśa

कादंबरी शुकनासोपदेश

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
सर्व प्रश्न अनिवार्य.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following: [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- a) भवादृशा एव भवन्ति भाजनान्युपदेशानाम् । अपगतमले हि स्फटिकमणाविव रजनीकरगभस्तयो विशन्ति सुखेनोपदेशगुणाः । गुरुवचनममलमिव सलिलमिव महदुपजनयति श्रवणस्थितं शूलमभव्यस्य
- b) विरला हि तेषामुपदेष्टारः । प्रतिशब्दक इव राजवचनमनुगच्छति जनो भयात् । उद्दामदर्पाश्च पृथुस्थगित श्रवणविवराश्चोपदिश्यमानमपि ते न श्रुवन्ति । श्रुवन्तोऽपि च गजनिमीलितेनावधीरयन्तः खेदयन्ति हितोपदेशदायिनो गुरुन् ।
- c) अप्रत्ययबहुला च दिवसान्तकमलमिव समुपचित मूल दण्डकोशमण्डलमपि मुञ्चति भूभुजम् । लतेव विटपकान ध्यारोहति । गङ्गेव वसुजनन्यपि तस्ङ्गबुद् बुदचञ्चला । दिवसकरगतिरिव प्रकटित विविध संक्रान्तिः । पातालगुहेव तमोबहुला ।
- d) उन्नतिमादधानापि नीचस्वभावतामाविष्करोति । तोयराशि संभवापि तृष्णां संवर्धयति ईश्वरतां दधानाप्यशिव प्रकृतित्वमा तनोति । बलोपचयमाहरन्त्यपि लघिमानमापादयति । अमृतसहोदरापि कटुकविपाका । विग्रहवत्यपि अप्रत्यक्षदर्शना ।
- e) मिथ्यामाहात्म्यगर्वनिर्भराश्च न प्रणमन्ति देवताभ्यः, न पूजयन्ति द्विजातीन्, न मानयन्ति मान्यान् । नार्चयन्त्यर्चनीयान्, नाभिवादयन्त्यभिवाद नार्हान्, नाभ्युत्तिष्ठन्ति गुरुन् । अनर्थकायासान्तरितोपभोगसुखमित्युप हसन्ति विद्वज्जनम्; जरा वैक्लव्यप्रलपितमिति पश्यन्ति वृद्धोपदेशम्, आत्मप्रज्ञापरिभव इत्यसूयन्ति सचिवोपदेशाय, कुप्यन्ति हितवादिने ।
- f) सर्वथा कल्याणैः पित्रा क्रियमाणमनुभवतु भवान्नवयौवराज्याभिषेकमङ्गलम् । कुलक्रमागतामुद्रह पूर्वपुरुषैरुढां धुरम् । अवनमय द्विषतां शिरांसि । उन्नमय स्वबन्धुवर्गम् ।

P.T.O.

Q2) Explain with reference to context any four of the following: [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- सततं मूलमन्त्रगम्यो विषमो विषयास्वादमोहः ।
- यौवनारम्भे च प्रायः शास्त्रजल प्रक्षालन निर्मलापि कालुष्यमुपयाति बुद्धिः ।
- लब्धापि खलु दुःखेन परिपाल्यते ।
- अकाल कुसुमप्रसवा इव मनोहरा कृतयोऽपि लोकविनाशहेतवः।
- न, हि तं पश्यामि यो ह्यपरिचितयानया न निर्भरमुप गूढः , यो वा न विप्रलब्धः ।
- चिन्त्यमाना अपि महापातकाध्यवसाया। इवोपद्रवमुपजन यन्ति ।

Q3) Critically appreciate *śukanāśopadeśa*. [16]

शुकनासोपदेशाचे समीक्षात्मक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Write an essay on Sanskrit “गद्यकाव्य” based on *Śukanāśopadeśa* of Kadambari.

कादम्बरीतील शुकनासोपदेशाच्या आधारे “संस्कृत गद्यकाव्य” या विषयावर निबन्ध लिहा.

Q4) Describe Royal Glory – राजलक्ष्मी – according to *Śukanāśa*. [16]

शुकनासाच्या मतानुसार राजलक्ष्मीचे वर्णन करा.

OR/ किंवा

Explain the importance of गुरुपदेश in the *Śukanāśopadeśa*.

शुकनासोपदेशातील गुरुपदेशाचे महत्व विवेचन करा.

Q5) Write explanatory notes on any two of the following: [16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा.

- Style of Banabhatta
बाणभट्टाची शैली
- Figures of speech in *Śukanāśopadeśa*
शुकनासोपदेशातील अलंकार
- Importance of discipline reflected in *Śukanāśopadeśa*.
शुकनासोपदेशात प्रतिबिंबित झालेले अनुशासनाचे महत्व

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2497

[4802] - 272

[Total No. of Pages : 2

M.A. (Semester - II)

SANSKRIT

SK - 20132 : ऋग्वेद, अथर्ववेद, यास्काचे निरुक्त

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate into English or Marathi (any four)

[16]

पुढील ऋचांचे मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा (कोणत्याही चार)

- i) मोघमन्नं विन्दते अप्रचेताः सत्यं ब्रवीमि वध इत्स तस्य ।
नार्यमणं पुष्यति नो सखायं केवत्नाघो भवति केवलादी ॥
- ii) त्वं नः सोम विश्वतो वयोधास्त्वं स्वर्विदा विशा नृचक्षाः ।
त्वं न इन्द्र ऊतिभिः सजोषाः पाहि पश्चातादुत वा पुरस्तात् ॥
- iii) एवा बभ्रौ वृषभ चेकितान यथा देव न हृणीषे न हंसि ।
ह्वनश्रुन्नो रुद्रेह बोधि बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥
- iv) स्वादोरभक्षि वयसः सुमेधाः स्वाध्यो वरिवोवित्तरस्य ।
विश्वे यं देवा उत मर्त्यासो मधु ब्रुवन्तो अभि संचरन्ति ॥
- v) अश्विना त्वाग्ने मित्रावरुणोभा विश्वे देवा मरुतस्त्वा ह्वयन्तु ।
अधा मनो वसुदेयाय कृणुष्व ततो न उग्रो वि भजा वसूनि ॥
- vi) यत् ते अपोदकं विषं तत् त एतास्वग्रभम् ।
गृह्णामि ते मध्यममुत्तमं रसमुतावमं भियसा नेशदादु ते ॥

Q2) Explain the characteristic features of इन्द्र on the basis of इन्द्र- hymns from Rgveda. [16]

ऋग्वेदातील इन्द्र सूक्तांच्या आधारे इन्द्राची स्वभाव वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Critically appreciate मण्डूक- hymn

मण्डूक- सूक्ताचे विवेचक रसग्रहण करा.

P.T.O.

Q3) Write critical notes - (any two)

[16]

विवेचक टीपा लिहा। (कोणत्याही दोन)

- i) पवमान सोममण्डल of the R̥gveda
ऋग्वेदातील पवमान सोममण्डल.
- ii) सांमनस्य hymns of the अथर्ववेद.
अथर्ववेदातील सांमनस्य - सूक्ते.
- iii) Names of अथर्ववेद.
अथर्ववेदाची नावे.
- iv) Arrangement of ऋग्वेदसंहिता.
ऋग्वेदसंहितेची रचना.

Q4) Explain word 'गौ' according to निरुक्त.

[16]

निरुक्तानुसार 'गौ' शब्द स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain principles of etymology given by यास्क.

यास्कांनी दिल्यानुसार व्युत्पत्तीची तत्त्वे स्पष्ट करा.

Q5) Give etymologies of the following words - (any eight)

[16]

पुढील शब्दांची निर्वचने द्या। (कोणतेही आठ)

- i) ग्रीवा   ii) अश्व   iii) क्षण   iv) पुरीष   v) अनूप
- vi) रात्रि   vii) शरीर   viii) शंतनु   ix) सेना   x) वृक्ष

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2498

[4802] - 273

[Total No. of Pages : 8

M.A. (Semester - II)

SANSKRIT

SK - III (Group - A)

साहित्य शिशुपालवधम् 3 - 4 सर्ग
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) मृणालसूत्रामलमन्तरेण स्थितश्चलच्चामरयोदृयं सः।
भजेऽभितः पातुकसिध्दसिन्धोरभूतपूर्वा रूचमम्बुराशेः
- ii) यां यां प्रियः प्रैक्षत कातराक्षी
सा सा ह्रिया नम्रमुखी बभूव ।
निःशङ्कमन्याः सममाहितेर्ष्या -
स्तत्रान्तरे जघ्नुरमुं कटाक्षैः ॥
- iii) वणिकवये पूगकृतानि यत्र
भ्रमागतैरम्बुभिरम्बुराशिः ।
लोलैरलोलध्रुति भाञ्जि मुष्णन्
रत्नानि रत्नाकरतामवाप ॥
- iv) विभिन्नवणी गरूडाग्रजेन
सूर्यस्य रथ्याः परितः स्फुरन्त्या ।
रत्नैः पुनर्यत्र रूचा रूचं स्वाम्
आनिन्धिरे वंशकरीरनीलैः ॥
- v) उदयति विततोर्ध्वरश्मिर् ज्जावहिमरूचौ
हिमधाम्नि याति चास्तम्
वहति गिरिरयं विलम्बिघण्टादृय -
परिवारीत वारणेन्द्रलीलाम् ॥
- vi) इह मुहुर्मुदितैः कलभैः रवः प्रतिदिशं क्रियते कलभैरवः ।
स्फुरति चानुवनं चमरीचयः कनकरत्नभुवां च मरीचयः ॥

P.T.O.

Q2) Explain with reference to the context any four of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) आढ्यादिव प्रापणिकादजस्रं जग्राह रत्नान्यमितानि लोकः
- ii) दृष्टोऽपि शैलः स मुहुर्मुखे रपूर्व वद्विस्मयमाततानम्
- iii) विविधरत्नमयैरभिभात्यसावयवैरिव जङ्गमतां गतैः ।
- iv) तीव्राणि तेनोज्जति कोपितोऽसौ सदानतोयेन विषाणि नागः ।
- v) क्षितिप्रतिष्ठोऽपि मुखारविन्दैर्वधूज नश्चन्द्रमधरचकार ।
- vi) प्रेम्णोपकष्टं मुहुरङ्कथाजो रत्नावली रम्बुधिराबबन्ध ।

Q3) Describe द्वारकानगरी with her property [16]

द्वारकानगरी तिच्या वैभवासह वर्णन करा.

OR / किंवा

Evaluate 4th sarga of शिशुपालवधम् in the light of salient features of epic.

महाकाव्याच्या ठळक वैशिष्ट्यांच्या आधारे शिशुपालवधाच्या चौथ्या सर्गाचे मूल्यमापन करा.

Q4) Write an essay on style of माघ. [16]

माघाच्या शैलीवर निबंध लिहा.

OR / किंवा

Write nature in 3rd and 4th sargas of शिशुपालवधम्.

शिशुपालवधाच्या तिसऱ्या आणि चौथ्या सर्गातील निसर्गाविषयी लिहा.

Q5) Write critical notes on any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- i) समुद्रवर्णनम्
- ii) रैवतकवर्णनम्
- iii) Figures of speech used by माघ
माघाने योजिलेले अलंकार
- iv) Description of birds and animals in शिशुपालवधम्
शिशुपालवधातील पशूपक्ष्यांची वर्णने

Total No. of Questions : 5]

P2498

[4802] - 273

M.A. - I (Semester - II)

SK - 7 : SANSKRIT Vedanta (Special Group - B)

Brahmasutra Shankarbhasya - 1.1.1-4, 1.1.12-19

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate into English or Marathi any two of the following with explanatory notes. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचा इंग्रजी अथवा मराठी मध्ये अनुवाद करा.

- i) कथं पुनः प्रत्यगात्मन्यविषयेऽध्यासो विषयतद्धर्माणाम् । सर्वो हि पुरोऽवस्थिते विषये विषयान्तरमध्यस्यति, युष्मत्प्रत्ययापेतस्य च प्रत्यगात्मनोऽविषयत्वं ब्रवीषि । उच्यते – न तावदयमेकान्तेना विषयः, अस्मत्प्रत्ययविषयत्वात्, अपरोक्षत्वाच्च प्रत्यगात्मप्रसिद्धेः । न चायमस्ति नियमः पुरोऽवस्थित एव विषये विषयान्तरमध्यसितन्यम् इति । अप्रत्यक्षेऽपि हयाकाशे बालास्तलमलिनताद्यध्यस्यन्ति । एवमविरुद्धः प्रत्यगात्मन्यप्यनात्माध्यासः ।
- ii) तत्पुनर्ब्रह्म प्रसिद्धमप्रसिद्धं वा स्यात् । यदि प्रसिद्धं न जिज्ञासितव्यम् । अथाप्रसिद्धं नैव शक्यं जिज्ञासितुमिति । उच्यते – अस्ति तावद् ब्रह्म नित्यशुद्धबुद्धमुक्तस्वभावे, सर्वज्ञं सर्वशक्तिसमन्वितम् । ब्रह्मशब्दस्य हि व्युत्पाद्यमानस्य नित्यशुद्धत्वायोऽर्थाः प्रतियन्ते, बृहतेर्धातोर्धानुगमात् । सर्वस्यात्मत्वाच्च ब्रह्मास्तित्वप्रसिद्धिः । सर्वो हि आत्मास्तित्वं प्रत्येति, न नाहमस्मीति । यदि हि नात्मास्तित्वप्रसिद्धिः स्यात् सर्वो लोको नाहमस्मीति प्रतीयात् ।
- iii) यत्तुक्तमन्नमयाद्यमुख्यात्मप्रवाहपतितत्वादानन्दमयस्याप्यमुख्यत्वमिति नासौ दोषः । आनन्दमयस्य सर्वान्तरत्वात् । मुख्यमेव हयात्मानमुपदिदिक्षु शास्त्रं लोकबुद्धिमनुसरत्, अन्नमयं शरीरमनात्मानमत्यन्तमूढानामात्मत्वेन प्रसिद्धमनूद्य मूषानिषिक्तद्रुतताम्रादिप्रतिमाक्ततोऽन्तरं ततोऽन्तरमित्येवं पूर्वेण पूर्वेण समानमुत्तरमत्तरमनात्मानमात्मेति ग्राहयत्, प्रतिपत्तिसौकर्यापेक्षया सर्वान्तरं मुख्यमानन्दमयमात्मानमुपदिदेशेति श्लिष्टतरम् ।

Q2) Explain with reference to the context any four of the following sentences. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या.

- i) तस्मादविद्यावद्विषयाव्येव प्रत्यक्षादीनि प्रमाणानि शास्त्राणि च ।
- ii) अतो न पुरुषव्यापारतन्त्रा ब्रह्मविद्या ।
- iii) जन्मनश्चादित्वं श्रुतिनिर्देशापेक्षं वस्तुवृत्तापेक्षं च ।
- iv) तस्मात् प्रतिपत्तिविद्यिविषयतयैव शास्त्रप्रमाणकं ब्रह्माभ्युपगन्तव्यमिति ।
- v) आनन्दशब्दस्य बहुकृत्वो ब्रह्मव्यभ्यासादानन्दमय आत्मा ब्रह्मेति ग्रम्यते ।

Q3) Write short notes on any two of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- a) Different views on the Atman
आत्मविषयक भिन्न भिन्न मत
- b) Śankarācārya's Commentary on 'अथ' word
अथ शब्दावरील शंकराचार्यांचे भाष्य
- c) Nature of Moksha as per the Shankaracarya
शंकराचार्यांनुसार मोक्षाचे स्वरूप

Q4) Explain the concept of Adhyāsa as per the Sankaracarya's Commentary. [16]

शांकरभाष्यानुसार अध्यास संकल्पना स्पष्ट करा.

OR / अथवा

Explain Sankaracarya's Interpretation of the Sutra 'जन्माद्यस्य यतः'

शंकराचार्यांनी 'जन्माद्यस्य यतः' या सूत्राचे केलेले विवेचन स्पष्ट करा.

Q5) Explain Shankaracarya's view on 'आनन्दमयाधिकरण'

[16]

आनन्दमयाधिकरणावरील शंकराचार्यांचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

OR / अथवा

Explain Sankaracarya and his interpretation of ब्रह्मसूत्र

शंकराचार्य आणि त्यांचे ब्रह्मसूत्रांवरील शांकरभाष्य स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

P2498

[4802] - 273

M.A. (Part - I) (Semester - II)
SANSKRIT (Vyakarana)
Paper - II.3 Grammar (Group - C)
व्याकरणमहाभाष्यम् (पस्पशाह्निकम्)
परमलघुमज्जूषा (कारकनिरूपणम्)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Explain any four of the following: [16]

पुढीलपैकी चारांचे स्पष्टीकरण करा.

- i) रक्षोहागमलहसंदेहाः प्रयोजनम् ।
- ii) प्रायश्चित्तीया मा भूमेत्यध्येयं व्याकरणम् ।
- iii) आकृतिरन्या चान्या च भवति द्रव्यं पुनस्तदेव ।
- iv) लोकतोऽर्थप्रयुक्ते शब्दप्रयोगे शास्त्रेण धर्मनियमः ।
- v) ज्ञाने धर्म इति चेत्तथाधर्मः ।
- vi) न केवलानि चर्चापदानि व्याख्यानं वृद्धिः आत् ऐजिति ।

Q2) Explain with reference to the context any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) तत्र क्रियानिष्पादकत्वं कारकत्वम् । तच्च कर्त्रादीनां षण्णामपि ।
- ii) 'एतेन कशाभिहतः कारागांर गच्छति' इति व्याख्यातम् ।
- iii) यत्र च विभागः न प्रकृतधातुवाच्यः तद्विभागाश्रयस्यैवापादानत्वम् ।
- iv) उपकार्योपकारकत्वसम्बन्धस्तादर्थ्यचतुर्थ्यर्थः ।
- v) 'अत एव अपादानाम् उत्तराणि कारकाणि बाधन्ते' इति भाष्यं सङ्गच्छते ।
- vi) कर्मलक्षणे 'ईप्सिततम' पदस्य 'स्वार्थविशिष्टयोग्यताविशेषे लक्षणा ।

Q3) Discuss fully 'सिध्दे शब्दार्थसम्बन्धे' [16]

'सिध्दे शब्दार्थसम्बन्धे' या विधानाची संपूर्ण चर्चा करा.

OR / किंवा

Explain completely the benefits of the study of grammar as discussed by Patañjali.

पतञ्जलीने चर्चिलेले व्याकरणाध्ययनाचे फायदे पूर्णपणे स्पष्ट करा.

Q4) Explain the views of Nagoji on genitive case and upapada vibhakti. [16]

नागोजीभट्टाची षष्ठी आणि उपपद विभक्तीबाबतची मते स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain - 'How Nagoji has stated the nominative case as Kāarakavibhakti?

नागोजीभट्टाने प्रथमा विभक्तीला कारक विभक्ती कसे ठरविले आहे ते स्पष्ट करा.

Q5) Write notes on any two of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा:

- i) शब्दानुशासनम्
- ii) वर्णोपदेश
- iii) करणकारक
- iv) संप्रदानकारकत्वम्

Total No. of Questions : 5]

P2498

[4802] - 273

M.A. (Semester - II)

SANSKRIT - Veda (Group - D)

ऋग्वेद, अथर्ववेद, ऋग्माष्यभूमिका, Vedic Grammar

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate the following stanzas into English or Marathi with necessary notes. (any four) [16]

खालील ऋचांचे मराठी अथवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा. (कोणत्याही चार)

- i) तस्मा^१ अर्षन्ति^२ दिव्या^३ असश्चतः^४ स सत्त्वभिः^५ प्रथमो^६ गोषु^७ गच्छति ।
अनिभृष्टतविषिर्हन्त्योजसा^८ यंयं युजं^९ कृणुते^{१०} ब्रह्मणस्पतिः^{११} ॥
- ii) अपा^१ध्दोत्रादुत^२ पोत्रादमत्तोत^३ नेष्ट्रादजुषत^४ प्रयो^५ हितम् ।
तुरीयं^६ पात्रममृक्तममर्त्यं^७ द्रविणोदाः^८ पिबतु^९ द्राविणोदसः^{१०} ॥
- iii) ग्रावाणेव^१ तदिदर्थं^२ जरेथे^३ गृध्रैव^४ वृक्षं^५ निधिमन्तमच्छ^६ ।
ब्रह्माणेव^७ विदथ^८ उक्थशासा^९ दूतेव^{१०} हव्या^{११} जन्या^{१२} पुरुत्रा ॥
- iv) तव^१ ब्रते^२ सुभगांसः^३ स्याम^४ स्वाध्यो^५ वरूण^६ तुष्टुवांसः^७ ।
उपायन^८ उषसां^९ गोमतीनामग्नयो^{१०} न जरमाणा^{११} अनु^{१२} द्यून् ॥
- v) एतानि^१ वामश्चिना^२ वर्धनानि^३ ब्रह्म^४ स्तोमं^५ गृत्समदासो^६ अक्रन् ।
तानि^७ नरा^८ जुजुषाणोप^९ यातं^{१०} बृहद्वदेम^{११} विदथे^{१२} सुवीराः ॥

Q2) Translate the following stanzas into English or Marathi with necessary notes. (any four) [16]

पुढील मंत्रांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा. (कोणतेही चार)

- i) शतेन^१ पाशैरभि^२ धेहि^३ वरूणैनं^४ मा ते^५ मोच्यनृतवाङ्^६ नृचक्षः ।
आस्तां^७ जाल्मः^८ उदरं^९ श्रंसयित्वा^{१०} कोशं^{११} इवाबन्धः^{१२} परिकृत्यमानः ॥

- ii) महावृषान् मज्जवतो बन्ध्वधि परेत्य ।
प्रैतानि तक्मने ब्रूमो अन्यक्षेत्राणि वा इमा ॥
- iii) कालो भूतिमसृजत काले तपति सूर्यः ।
काले ह विश्वा भूतानि काले चक्षुर्वि पश्यति ॥
- iv) इमां भूमिं पृथिवीं ब्रह्मचारी भिक्षामा जभार प्रथमो दिवं च ।
ते कृत्वा समिधाबुपास्ते तयोरपिता भुवनानि विश्वा ॥
- v) तदेकमभवत् तल्ललाममभवत् तन्महदभवत् तज्ज्येष्ठमभवत् तद्
ब्रह्माभवत् तत् तपोऽभवत् तत् सत्यमभवत् तेन प्राजायत ॥

Q3) Explain with reference to the context (any four)

[16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही चार)

- i) अतः कालविशेषान् अवगमयितुं ज्योतिषमुपयुज्यते ।
ii) तस्मात् वेदार्थावबोधायोपयुक्तं निरूक्तम् ।
iii) तस्मादध्येयं व्याकरणम् ।
iv) अथापि ज्ञानप्रशंसा भवति अज्ञाननिंदा च ।
v) क्रतुविचारस्य त्रैवर्णिकमात्रेऽपि नित्यत्वसिद्धिः किं वा ब्रह्मविचारस्य ?
vi) तेषां च वेदानां सर्वेषामन्यतमस्य वा स्वप्रज्ञानुसारेण अध्ययनमुपनीतेन कर्तव्यम् ।

Q4) Write notes on - any 2

[16]

टीपा लिहा - कोणत्याही 2

- i) Vedic Nouns - वैदिक नामे
ii) Vedic Metres - वैदिक छन्द
iii) Vedic Aorist - वैदिक लुङ्
iv) Vedic Injunctive - वैदिक चोदनामूलकरूपे

Q5) Write an essay on -

[16]

निबंध लिहा -

The topics included in the Atharvaveda.

अथर्ववेदात समाविष्ट असणारे विषय.

OR/किंवा

Vedic deity Indra.

वैदिक इन्द्रदेवता

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2499

[4802] - 274

[Total No. of Pages : 2

M.A. (Semester - II)

SANSKRIT (Paper - SK - IV)

Linguistics and Sanskrit Essay Writing

भाषाशास्त्राची मूलतत्त्वे व संस्कृत निबंध लेखन

(2008 Pattern)

Time : 3 Hour]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
सर्व प्रश्न अनिवार्य.
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Write an essay on the classification of Languages and the salient features of each type. **[16]**

भाषांचे वर्गीकरण व प्रत्येक वर्गाची प्रमुख वैशिष्ट्ये यावर निबन्ध लिहा.

OR / किंवा

Write an essay on the language families of world of their prominent features of each language family.

प्रमुख भाषा कुले व प्रत्येकाची ठळक वैशिष्ट्ये यावर निबन्ध लिहा.

Q2) Write an essay on air stream mechanism and production of language sound. **[16]**

भाषेच्या उच्चारणातील हवेच्या प्रवाहाचे तंत्र व भाषेतील ध्वनीची निर्मिती यावर निबन्ध लिहा.

OR / किंवा

Explain with examples the concepts of morph, morpheme and allomorph.

पद, पदिम व पदांतर या संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.

P.T.O.

Q3) Write explanatory notes on any two of the following

[16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा.

- a) Consonants in Sanskrit
संस्कृत भाषेतील व्यञ्जणे
- b) SEMANTIC
अर्थविज्ञान
- c) Concept of phonology
वर्णमाला -संकल्पना
- d) Places of Articulation
उच्चारण स्थाने

Q4) Write short notes on any four of the following:

[16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टिपणे लिहा.

- a) Prakrta Language
प्राकृत भाषा
- b) Glotis
कण्ठ विवर
- c) Syllable
अक्षर
- d) Inaspirate sounds in language
भाषेतील अल्पप्राणध्वनी
- e) Phone & phoneme
स्वन आणि स्वनीम
- f) Retroflex sounds
मूर्धन्य ध्वनि

Q5) Write an essay on any one of the following in Sanskrit.

[16]

खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर संस्कृतमध्ये निबन्ध लिहा.

- a) महात्मा गांधी
- b) ऋतुचक्र परिवर्तनम्

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2500

[4802] - 371

[Total No. of Pages : 2

M.A. (Semester - III)

SANSKRIT

मुद्राराक्षसम्

(2008 Pattern) (Paper - I)

Time : 3 Hour]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
सर्व प्रश्न अनिवार्य.
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate the following verses into English or Marathi. (any 4) **[16]**

खालील श्लोकांचे मराठी अथवा इंग्रजीत भाषांतर करा. (कोणतेही चार)

- i) समुत्खाता नन्दा नव हृदयशल्या इव भुवः कृता मौर्य लक्ष्मीः सरसि नलिनीव स्थिरपदा ।
द्वयोः सारं तुल्यं द्वितयमभियुक्तेन मनसा फलं कोपप्रीत्योर्द्विषति च विभक्तं सुहृदि च ॥
- ii) पृथिव्यां किं दग्धाः प्रथितकुलजा भूमिपतयः पतिं पापे मौर्य यदसि कुलहीनं वृतवति ।
प्रकृत्यां वा काशप्रभवकुसुमप्रान्तचपला पुरन्ध्रीणां प्रजा पुरुषगुणविज्ञानविमुखी ॥
- iii) भूषणाद्युपभोगेन प्रभुर्भवति न प्रभुः ।
परैरपरिभूताज्ञस्त्वमिव प्रभुरूच्यते ॥
- iv) गम्भीरगर्जितरवाः स्वमदाम्बुमिश्रमासारवर्षमिव शीकर मुद्विरन्त्यः ।
विन्ध्यं विकीर्णसलिला इव मेघमाला रून्धन्तु वारणघटा नगरं मदीयाः ॥
- v) मित्रं ममायमिति निर्वृतचित्तवृत्तिं विश्रम्भतस्त्वयि निवेशित सर्वकार्यम् ।
तातं निपात्य सह बन्धुजनाश्रुतोयैरन्वर्थतोपि ननु राक्षस राक्षसोसि ॥
- vi) श्रावितोस्मि श्रियं शत्रोरभिनीय च दर्शितः ।
अनुभावयितुं मन्ये यत्नः संप्रति मां विधेः ॥

Q2) Explain with reference to the context. (any four)

[16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही चार)

- i) राजापथ्ये पुनः सेविते सकलमपि कुलं म्रियते ।
- ii) वयस्य दैवगत्या इवाश्रुतगत्यै नम आर्यचाणक्य नीत्यै ।
- iii) अहो राक्षसं प्रति विकल्पबाहुल्यादाकुला मे बुद्धिर्न निश्चयमधिगच्छति ।
- iv) वृषल कौमुदीमहोत्सवानुष्ठानस्य किं प्रयोजनमित्यहमपि श्रोतुमिच्छामि ।
- v) अमात्य भवन्नामाङ्कितेयं मुद्रा ।
- vi) अनेन खलु लेखेन राक्षसो जेतव्यः ।

P.T.O.

Q3) Critically analyze [16]
चिकित्सक रसग्रहण करा.
2nd Act of मुद्राराक्षस. मुद्राराक्षसाचा द्वितीय अंक
OR/ किंवा
5th Act of मुद्राराक्षस. मुद्राराक्षसाचा पंचम अंक

Q4) Write a detailed note on [16]
सविस्तर टीप लिहा.
Charactersketch of चन्द्रगुप्त
चन्द्रगुप्ताचे व्यक्तिचित्र.
OR/ किंवा
Charactersketch of चाणक्य
चाणक्याचे व्यक्तिचित्र

Q5) Write explanatory notes on any two [16]
विवेचक परिच्छेद लिहा. (कोणतेही दोन)
i) Agents of चाणक्य
चाणक्याचे गुप्तहेर
ii) Moral Sayings found in मुद्राराक्षस
मुद्राराक्षसात आढळणारी सुभाषिते
iii) Agents of अमात्यराक्षस
अमात्यराक्षसाचे गुप्तहेर

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2501

[4802] - 372

[Total No. of Pages : 2

**M.A. (Semester - III)
SANSKRIT (Paper - II)**

**अर्थसङ्ग्रहः
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Explain fully any four of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्णस्पष्टीकरण करा.

- i) सामर्थ्य सर्वशब्दानां लिङ्गमित्यभिधीयते ।
- ii) तत्र पुरुषप्रवृत्त्यनुकूलो भावयितुर्व्यापार विशेषः ।
- iii) सेयं श्रुतिर्लिङ्गादिभ्यः प्रबला ।
- iv) एकाङ्गानुवादेन विधीयमानयोरङ्गयोरन्तराले विहितत्वं सन्दंशः ।
- v) प्रयोग समवेतार्थ स्मारका मन्त्राः ।
- vi) प्रमाणान्तरावगतार्थ बोधकोऽर्थवादोऽनुवादः ।

Q2) Write an essay on 'धर्मलक्षणम्' । [16]

'धर्मलक्षण' - याविषयावर निबंध लिहा.

OR / किंवा

Explain fully the term "अर्थवाद".

अर्थवाद ही संज्ञा पूर्णपणे स्पष्ट करा.

Q3) What is meant by अधिकारविधि? Explain fully. [16]

"अधिकारविधि" म्हणजे काय हे सांगून पूर्णपणे स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Write an essay on प्रयोगविधि:

प्रयोगविधीवर निबंध लिहा.

P.T.O.

Q4) Write critical paragraphs on any two of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचकपरिच्छेद लिहा.

- i) मत्त्वर्थलक्षणा ।
- ii) शाब्दीभावना ।
- iii) वाक्य प्रमाणम् ।
- iv) श्रुति प्रमाणम् ।

Q5) Write short notes on any four of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- i) अपूर्वम् ।
- ii) परिसंख्या ।
- iii) संनिपत्योपकारकाणि
- iv) प्रकृति-विकृति यागलक्षणम् ।
- v) मन्त्रपाठः ।
- vi) अवत्तहविर्धारणविधिः ।

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2502

[4802] - 373

[Total No. of Pages : 8

M.A. (Semester - III)
SANSKRIT (Paper - SK - III)

Group - A साहित्य

चम्पूरामायणम् (बालकाण्डम् & अयोध्याकाण्डम्)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषान्तर करा.

- i) अस्मिन्पुरा पुरभिदः परमेश्वरस्य
भालान्तरालनयनज्वलने मनोभूः ।
सद्यः प्रपद्य शलभत्वममुञ्चदङ्गं
तस्मादमुं जनपदं विदुरङ्गसंज्ञम् ॥
- ii) यामे वाहुर्निशिचरकुलोन्मूलने मूलहेतुं
पस्यश्चित्तं प्रकृतिकुटिलं गात्रमित्रं बभूव ।
अम्मोजिब्या शिशिरसरितः कासरीवाच्छमम्भः ।
कैकेय्याः सा हृदयमदयं मन्थरा निर्ममलथ ॥
- iii) अथ निशिचरमाथाद्वीतवैतानविघ्नो
मुनिखभृथकृत्यं विश्वहृदां समाप्य ।
अमनुल जयलक्ष्म्या राममाजौ समेतं
यजनजनितमूर्त्या योक्तुमव्याजल क्षम्या ।
- iv) प्रतिदिनमवदातैर्ब्रह्मभिर्ब्रह्मनिष्ठैः
प्रशमितभवखेदैः सादरं सेव्यमाने ।
बलिनियमनहेतोर्बामनः काननेऽस्मिन्
बलिनियमपरः सन् ब्रह्मचारी चचार ॥
- v) यद्वाहुराहुरसनायित शस्त्रधारा
दिक्पालकीर्तिमयचन्द्रमसं ग्रसन्ति ।
यद्वैरिणां रणमुखे शरणप्रदायी
नैवास्ति कश्चिदमुमन्तकमत्तरेण ॥

P.T.O.

- vi) परिणति परूषाणां पाप्मनां सन्निपातान्
हि भवसि चतुर्णां सा त्वमस्माकमम्बा ।
तदिह तनयवलयः संलपिष्यन्ति कामं
श्रुति पुटरचितार्तेस्त्वां सवित्रीमकीर्तेः ॥

Q2) Explain with reference to context any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- मधुमयभणितीनां मार्गदर्शी महर्षिः ।
- प्रक्षान्य चक्षुखि वीक्षितुमादरेण ।
- नाभीपुटाय पुरुषाय नमः परस्मै ।
- मयि पतति गरीयानम्ब ते पक्षपातः ।
- किं तर्पणं न विदधाति नरः पितृणाम् ।
- मन्दारमान्यमधुवासितवासभूमिः ।

Q3) Explain the distribution of Payasa according to champurāmāyana. [16]

चम्पूरामायणाच्या आधारे पायसविभागणी स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain Rama's departure to the forest according to Ayodhyākānda.

अयोध्याकाण्डाच्या आधारे रामाचे वनवास गमन स्पष्ट करा.

Q4) What is meant by चम्पू? Write an essay on champuliterature. [16]

चम्पू म्हणजे काय ते सांगून चम्पूसाहित्यावर निबंध लिहा.

OR / किंवा

Describe the character of Rāma according to champuramayana.

चम्पूरामायणाच्या आधारे रामाचे व्यक्तिचित्रण रेखाटा.

Q5) Write critical notes on any two of the following. [16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपेण लिहा.

- Death of दशरथ.
दशरथाचा मृत्यु.
- Character of लक्ष्मण.
लक्ष्मणाचे व्यक्तिचित्रण
- Mythological references as par बालकाण्ड.
बालकाण्डानुसार पौराणिक संदर्भ.
- मन्थरा.

Total No. of Questions : 5]

P2502

[4802] - 373

M.A. (Semester - III)

SANSKRIT

SK - III Group - B Vedānta

Pañcadaśi - Chitradīpa - Prakaraṇa

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Translate with critical notes into English or Marathi the following paragraphs. (any four) **[16]**

पुढील परिच्छेदांचे विवेचक टीपांसह इंग्रजी अथवा मराठीत भाषांतर करा. (कोणतेही चार)

- i) स्वतः पूर्ण परात्माऽत्र ब्रह्मशब्देन वर्णितः ।
अस्मीत्यैक परामर्शस्तेन ब्रह्म भवाम्यहम् ॥
- ii) अधिष्ठानतया देहद्वयावच्छिन्नचेतनः ।
कूटवन्निर्विकारेण स्थितः कूटस्थ उच्यते ॥
- iii) उपादाने विनष्टे ऽपि क्षणं कार्यं प्रतीक्षते ।
इत्याहुस्तार्किकास्तद्वद स्माकं किन्न संभवेत् ॥
- iv) स्थूलदेहं विना लिंगदेहो न क्वापि दृश्यते ।
वैराजो देह ईशोऽतः सर्वतो मस्तकादिमान् ॥
- v) अचिंत्या खलु ये भावा न तांस्तर्केषु योजयेत् ।
अचिंत्यरचनारूपं मनसाऽपि जगत्खलु ॥
- vi) न निरोधो न चोत्पत्तिर्न बद्धो न च साधकः ।
न मुमुक्षुर्न वै मुक्त इत्येषा परमार्थता ॥

Q2) Explain with reference to the context. (any two) **[16]**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) इति श्रुत्यनुसारेण न्याय्यो निर्णय ईश्वरे ।
- ii) देहेंद्रियादयोभावा वीर्येणोत्पादिताः कथम् ।
- iii) भ्रामयन्सर्वभूतानि यंत्रारूढानि मायया ।
- iv) क्रमेण युगपद्वैषा सृष्टिर्ज्ञेया यथाश्रुति ।

Q3) Write critical paragraph on any two of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- i) पञ्चकोशाः ।
- ii) द्विविधाविद्या ।
- iii) कृतनाशाकृतभ्यागमदोषौ ।
- iv) लोकायताः ।
- v) आकाशचतुष्टयम् ।

Q4) Explain the concept of 'अध्यास' in चित्रदीप प्रकरण.

[16]

चित्रदीप प्रकरणातील 'अध्यास' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain the title 'चित्रदीप' the 6th chapter of पञ्चदशी.

पञ्चदशीतील सहाव्या प्रकरणाचे 'चित्रदीप' हे शीर्षक स्पष्ट करा.

Q5) Discuss विद्यारण्य's contribution to अद्वैत philosophy

[16]

विद्यारण्यांचे अद्वैत तत्त्वज्ञानाला असलेले योगदान स्पष्ट करा.

OR / किंवा

How 'विद्यारण्य' has develop the concept of 'माया' ?

विद्यारण्यांनी 'माया' या संकल्पनेचा विकास कसा केला आहे ?

Total No. of Questions : 5]

P2502

[4802] - 373

M.A. (Semester - III)

SANSKRIT

(Special Group - C) Grammar

Siddhāntakaumudi - Samāsaprakaraṇa (647-939)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Explain the following sutra-s with examples. (any four)

[16]

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे सोदाहरण स्पष्ट करा.

- i) एकविभक्ति चापूर्वनिपाते
- ii) अर्ध नपुंसकम्
- iii) अनेकमन्यपदार्थे
- iv) समर्थः पदविधिः
- v) विशेषणं विशेष्येण बहुलम्
- vi) प्रथमानिर्दिष्टं समास उपसर्जनम्

Q2) Explain with reference to context. (any four)

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विधानांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) हरि डि. अधि इत्यलौकिकं विग्रहवाक्यम् / अत्र निपातेतामिहितेऽव्यधि करणे वचन सामर्थ्यात् सप्तमी ।
- ii) यथा हरिस्तथा हरः । हरेरूपमानत्वं यथाशब्दो द्योतयति ।
- iii) विद्यातद्वृताममेदविवक्षायां त्रिमुनि व्याकरणम् ।
- iv) तदर्धेन प्रकृतिविकृतिभाव एव । बलिरक्षितग्रहणाज्ज्ञापकात् ।
- v) लिङ्गविशिष्ट परिभाषया युर्वातशब्दोऽपि समस्यते । युवा खलतिर्युवखलतिः
- vi) इदं सूत्रं त्यक्तुं शक्यम् । 'सङ्ख्यापूर्वो द्विगुश्च' इति पठित्वा चकारबलेन संज्ञाद्वयसमावेशस्य सुवचत्वात् ।

Q3) Write an explanatory note on द्वन्द्वसमास [16]
'द्वन्द्वसमास' या विषयावर सविस्तर टिपण लिहा.

OR / किंवा

Write an explanatory note on एकशेष.
'एकशेष' या विषयावर सविस्तर टिपण लिहा.

Q4) Write short notes on any two of the following: [16]
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- i) नित्यसमास
- ii) समासभेद
- iii) प्रादिसमास

Q5) Explain the compounds by quoting relevent rules. (any four) [16]
योग्य सूत्रे सांगून पुढीलपैकी कोणतेही चार समास सोडवा.

- i) अपन्थाः
- ii) परमराजः
- iii) सपुत्रः
- iv) पञ्चगवम्
- v) उपसमिधम्
- vi) यथाशक्ति

Total No. of Questions : 5]

P2502

[4802] - 373

M.A. (Semester - III)

SANSKRIT

Group D - वेद

शतपथ ब्राह्मण and आश्वलायन गृह्यसूत्र

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Translate with notes into English or Marathi any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत सटीप भाषांतर करा.

- i) न पुरस्ताद्देवयजनमात्रमतिरिच्येत । द्विषन्तं हास्य तद्भातृव्यमभ्यतिरिच्यते । कामं ह दक्षिणतः स्यादेवमुत्तरत एतद्ध त्वेव समृद्धं देवयजनं यस्य देवयजनमात्रं पश्चात्परिशिष्यते क्षिप्रे है वैनमुत्तरा देवयज्योपनमति इति नु देवयजनस्य ।
- ii) स स्नाति । आपोऽस्मान्मातरः शुन्धयन्त्वित्येतद्वाह शुन्धयन्त्विति ।
घृतेन नो घृतप्वः पुनन्त्विति तद्वै सपूतं यं घृतेनापुनंस्तस्मादाह
घृतेन नो घृतप्वः पुनन्त्विति विश्वं हि रिप्रं प्रवहन्ति देवीरिति
यद्वै विश्वं सर्वं तद्यदमेध्यं रिप्रं तत्सर्वं ह्यस्मादमेध्यं प्रवहन्तीति ।
- iii) शरेषीकयानक्ति । वज्रो वै शरो विरक्षस्तायै सतूला भवति अमूलं वाऽइदमुभयतः परिच्छिन्नं रक्षोऽन्तरिक्षमनुचरति यथायं पुरषोऽमूल उभयतः परिच्छिन्नोऽन्तरिक्षमनुचरति तद्यत्सतूला भवति विरक्षस्तायै ।

Q2) Explain with reference to context any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- i) अग्नेः पर्यासो भवति वायोरनुच्छादः ।
- ii) तस्मादु ह न प्रतीचीनशिराः शयीत ।
- iii) वज्रो वा आपः ।
- iv) इषं मदतीति वै तमाहुर्यः श्रियमश्नुते ।
- v) घृतं वै देवानां फाण्टं मनुष्याणाम् ।
- vi) तस्माद्वा ऽअभ्यङ्क्ते ।

Q3) Explain with reference to the context. (any four)

[16]

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही चार)

- i) चतुर्थे गर्भमासे सीमन्तोन्नयनम् ।
- ii) दुर्विज्ञेयानि लक्षणानीति ।
- iii) आश्वयुज्यामाश्वयुजीकर्म ।
- iv) ग्रामकामा अग्रय इत्युदाहरन्ति ।
- v) अथैतानि पात्राणि योजयेत् ।
- vi) अथ स्वाध्यायविधिः ।

Q4) Write an essay on the important methods of explanation adhered by the Brahmana texts. [16]

ब्राह्मणग्रंथांनी अंगीकारलेल्या विवरणपद्धती यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

What is a Brāhmaṇa? Present a survey of the Brāhmaṇa literature.

ब्राह्मण म्हणजे काय? ब्राह्मणग्रंथांचा आढावा प्रस्तुत करा.

Q5) Write critical paragraphs on any two of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) दीक्षणीयेष्टि
- ii) सोमसंस्था:
- iii) वास्तुपरीक्षा
- iv) शूलगव

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2503

[4802] - 374

[Total No. of Pages : 2

M.A. (Semester - III)

SANSKRIT

SK-30137: HISTORY OF SANSKRIT LITERATURE AND HISTORY OF
SANSKRIT POETICS (Paper - IV)

संस्कृत साहित्य व साहित्यशास्त्राचा इतिहास

[Sahitya - Sanskrit Dramas & Playrights and Panchamahakavya

साहित्य - संस्कृत नाटके व नाटककार आणि पंचमहाकाव्ये

Sahitya Shastra - Different Schools and their exponents in
Sanskrit Poetics

संस्कृत साहित्यशास्त्रातील विविध संप्रदाय व त्यांचे प्रवर्तक]

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Write an essay on 'Bhavabhuti a great Playright' [16]

‘भवभूती एक श्रेष्ठ नाटककार’ यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Discuss the significant features of 'Nataka' according to Natyashastra tradition of Sanskrit.

संस्कृत नाट्यशास्त्राच्या परंपरेनुसार ‘नाटकाच्या’ ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

Q2) Discuss the statement 'Nashadha Vidvadaushadham' [16]

‘नैषध विद्वदौषधम्’ या विधानाविषयी चर्चा करा.

OR/किंवा

Write an essay on 'Kalidasa's Mahakavyas'

‘कालिदासाची महाकाव्ये’ यावर निबंध लिहा.

Q3) Write critical notes on any two of the following: [16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा.

i) Ashvaghosha

अश्वघोष

ii) Stotra literature in Sanskrit

संस्कृतातील स्तोत्र वाङ्मय

iii) Vidushaka in Sanskrit Drama

संस्कृत नाटकातील विदूषक

iv) Venisamhara

वेणीसंहार

P.T.O.

Q4) Write an essay on 'रितिरात्मा काव्यस्य' and discuss prominent features of Riti school. [16]

'रितिरात्मा काव्यस्य' या विषयावर निबन्ध लिहून रीति संप्रदायाच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

OR/किंवा

Discuss the salient features of Alamkara School.

अलंकार संप्रदायाच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.

Q5) Write critical notes on any two of the following: [16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा.

i) Mammata

मम्मट

ii) Jagannathapandita's contribution to Sanskrit Poetics

संस्कृत साहित्यशास्त्रातील जगन्नाथपंडीतांचे योगदान

iii) Rasasvada - Aesthetic Relishment

रसास्वाद

iv) Concept of Auchitya

औचित्य संकल्पना

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2504

[4802] - 471

[Total No. of Pages : 3

M.A. (Part - II) (Semester - IV)

SANSKRIT

SK - I : मेघदूतम्

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

1) *All questions are compulsory.*

सूचना: सर्व प्रश्न अनिवार्य.

2) *Figures to the right indicate full marks.*

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

a) तस्मिन्नद्रौ कतिचिदबकाविप्रयुक्तः स कामि

नीत्वा मामान्कनकवलयभ्रंशरिक्तप्रकोष्ठः ।

आषाढस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानुं

वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श ॥

b) मन्दं मन्दं नुदति पवनश्चानुकूलो यथा त्वां

वामश्चायं नदति मधुरं चातकास्ते सगन्धः ।

गर्भाधानक्षणपरिचयान्नूनाबद्धमाकाः

सेविष्यन्ते नयनसुभगं खे भवन्तं बलाकाः ॥

c) त्वश्चायत्तं कृषिफलमिति भ्रूविकारानभिज्ञैः

प्रातिस्निग्धैर्जनपदवधूलोचनैः शीयमानः ।

सद्यः सीरोत्कषणसुरभि क्षेत्रमारूह्य मालं

किञ्चित्पश्चाद्द्रज लघुगतिर्भय एवोत्ररेण ॥

P.T.O.

- d) यत्रोन्मत्तभ्रमरमुखराः पादपा नित्यपुष्पा
 हंसश्रेणीरचिरतरशना नित्यपद्मा नलिन्यः ।
 केकोत्कण्ठा भवनशिखिनो नित्यभास्वल्कलापा
 नित्यज्योत्स्नाः प्रतिहततमोवृत्तिरम्याः प्रदोषाः ॥
- e) यत्र स्त्रीणां प्रियतमभुजोच्छवासितालिङ्गिताना
 मङ्गलानि सुरतजनितां तत्तुजालावलम्बाः ।
 त्वत्संरोधापगमविशदैश्चंद्रपादैर्निशीथे
 व्यालुम्पन्ति स्फुटजललवस्यन्द्दिनश्चद्रकान्ताः ।
- f) मत्वा देवं धनपतिसखं यत्र साक्षाद्द्वसन्तं
 प्रायश्चापं न वहति भयान्मन्मथः षट्पदज्यम् ।
 सभ्रभङ्गप्रहितनयनैः कामिलक्ष्येष्वमोघै
 स्तस्यारम्भश्चतुखनिताविभ्रभैरेव सिध्दः ॥

Q2) Explain with reference to context any four of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणतेही चार असंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- a) बाह्योद्यानस्थितहरशिरश्चन्द्रिकाधौतहर्म्या ।
 b) कण्ठाश्लेषप्रणयिनि जने किं पुनर्दूरसंस्थे ।
 c) शीतो वायुः परिणमयिता काननोदुम्बराणाम् ।
 d) वित्तेशानां न च खलु वयो यौवनादन्यदस्ति ।
 e) खद्योतालीविलसितनिथां विद्युदुन्मैवदृष्टिम् ।
 f) पूर्वाभाष्यं सुलभविपदां प्राणिनामेतदेव ।

Q3) Critically appreciate पूर्व मेघ of मेघदूत [16]
मेघदूतातील पूर्व मेघाचे रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Describe the figures of speech in मेघदूत
मेघदूतात आलेल्या अलंकारांविषयी स्पष्टीकरण करा.

Q4) Critically appreciate description of अलका नगरी. [16]
अलकानगरीच्या वर्णनाचे विवेचक रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Describe the Rivers from मेघदूत.
मेघदूतात वर्णिलेल्या नद्यांचे वर्णन करा.

Q5) Write short notes on any two: [16]
संक्षिप्त टीपा लिहा.

- a) यक्षपत्नी
- b) सुभाषितऽ in उत्तरमेघ
उत्तरमेघातील सुभाषिते
- c) Curse of कुबेर
कुबेराचा शाप

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2505

[4802] - 472

[Total No. of Pages : 2

M.A. - II (Semester - IV)

SANSKRIT

Vedantasara (Paper - IV.2)

वेदांतसार

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q1) Translate into English or Marathi any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये भाषांतर करा.

- i) एतेषां नित्यादीनां बुद्धिशुद्धिः परं प्रयोजनम्, उपासनानां तु चित्तैकाग्र्यं - 'तमेतमात्मानं वेदानुवचनेन ब्राह्मणा विविदिषन्ति यज्ञेन' इत्यादिश्रुतेः । 'तपसा कल्मषं हन्ति' इत्यादि स्मृतेश्च । नित्यनैमित्तिकप्रायश्चित्तोपासनानां त्ववान्तरफलं पितृलोकसत्यलोकप्राप्तिः । 'कर्मणा पितृलोको विद्यया देवलोकः' इत्यादिश्रुतेः ।
- ii) असर्पभूतायां रज्जौ सर्पारोपवद् वस्तुव्यवस्वारोपः अध्यारोपः । वस्तु सच्चिदानन्दानन्ताद्वयं ब्रह्म । अज्ञानादि सकलजडसमूहोऽवस्तु । अज्ञानं तु सदसद्भ्यामनिर्वचनीयं त्रिगुणात्मकं ज्ञानविरोधि भावरूपं यत्किञ्चिद् इति वदन्त्यहमज्ञः इत्याद्यनुभवात् । 'दैवात्मशक्तिं स्वगुणैः निगूढाम्' इत्यादिश्रुतेश्च ।
- iii) समाधिर्द्विविधः सविकल्पको निर्विकल्पकश्चेति । तत्र सविकल्पको नाम ज्ञातृज्ञानादिविकल्पलयानपेक्षया द्वितीयवस्तुनि तदाकाराकारिता याश्चित्तेरवस्थानम् । तदा मृण्मयगजादिभानेऽपि मृद्भानवत् द्वैतभानेऽप्यद्वैतं वस्तु भासते । तदुक्तम् 'दृशिस्वरूपं गगनोपमं परं सकृद्विभाति त्वजमेकाक्षरम् अलेपकं सर्वगतं यदद्वयं तदेव चाहं सततं विमुक्तम् ॥

Q2) Explain any two of the following sentences with reference to the context. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन वाक्यांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- i) अस्याज्ञानस्यावरण विक्षेपनामकमस्ति शक्तिद्वयम् ।
- ii) स्थूलभूतानि तु पञ्चीकृतानि
- iii) इदं तत्त्वमसीति वाक्यं सम्बन्धत्रयेण अखण्डार्थबोधकं भवति
- iv) एतेषां स्थूलसूक्ष्मकारणप्रपञ्चानामपि समष्टिरेको महान् प्रपञ्चो भवति ।

P.T.O.

Q3) Explain अध्यारोप and अपवाद according to Advaita Philosophy. [16]

अद्वैत तत्त्वज्ञानानुसार अध्यारोप आणि अपवादाचे वर्णन करा.

OR / किंवा

Explain the nature of subtle body.

सूक्ष्मशरीराचे स्वरूप स्पष्ट करा.

Q4) Explain the concept of 'ब्रह्म' according to Vedantasara. [16]

वेदान्तसार ग्रंथानुसार ब्रह्म संकल्पना स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain fully the concept of 'समाधि:' as per the Vedantasara.

वेदान्तसारानुसार समाधिसंकल्पना स्पष्ट करा.

Q5) Write critical paragraphs on any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचनात्मक टीप लिहा.

i) अधिकारी

ii) लक्षणात्रैविध्यम्

iii) पुत्रादीनाम् आत्मत्वखण्डनम्

iv) माया

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2506

[4802] - 473

[Total No. of Pages : 8

M.A. (Part - II) (Semester - IV)
SANSKRIT Group - A (Sahitya) (Paper - III)
Bharat Nāṭyaśāstra - I, VI & VII adhyāya
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following. [16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) जग्राह पाठ्यमृवेदात्सामभ्यो गीतमेव च ।
यजुर्वेदादभिनयान् रसानाथर्वणादपि ॥
वेदोपवेदैः सम्बद्धो नाटयवेदो महात्मना ।
एवं भगवता सृष्टो ब्रह्मणा सर्ववेदिना ॥
- ii) नानाभिनयसम्बद्धान्भावयन्ति रसानिमान् ।
यस्मात्तस्मादमी भावा विज्ञेया नाट्ययोक्तृभिः ॥
नानाद्रव्यैर्बहुविधैर्व्यञ्जनं भाव्यते यथा ।
एवं भावा भावयन्ति रसानभिनयैः सह ॥
- iii) धर्म्यमर्थ्यं यशस्यं च सोपदेश्यं ससङ्ग्रहम् ।
भविष्यतश्च लोकस्य सर्वकर्मानुदर्शकम् ॥
सर्वशास्त्रार्थसम्पन्नं सर्वशिल्पप्रवर्तकम् ।
नाट्याख्यं पञ्चमं वेदं सेतिहासं करोम्यहम् ॥
- iv) न भावहीनोऽस्ति रसो न भावो रसवर्जितः ।
परस्परकृत्ता सिद्धिस्तयोऽरभिनये भवेत् ॥
व्यञ्जनौषधिसंयोगो यथान्नं स्वादुतां नयेत् ।
एवं भावा रसाश्चैव भावयन्ति परस्परम् ॥
- v) क्लीबानां धाष्टर्यजननमुत्साहः शूरमानिनाम् ।
अबोधानां विबोधश्च वैदग्ध्यं विदुषामपि ॥
ईश्वराणां विलासश्च स्थैर्यं दुःखार्दितस्य च ।
अर्थोपजीविनामर्थो धृतिरूद्विग्नचेतसाम् ॥

P.T.O.

- vi) घनस्तु तालो विज्ञेयः सुषिरो वंश एव च ।
 प्रवेशाक्षेपनिष्क्राम प्रासदिकमथान्तरम् ॥
 गानं पञ्चविधं ज्ञेयं ध्रुवायोगसमन्वितम् ।
 चतुरस्रो विकृष्टश्च रङ्गस्रयस्रश्च कीर्तितः ॥

Q2) Explain with reference to the context any four of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- विनोदकरणं लोके सेतिहासं करोम्यहम् ।
- रसः इति कः पदार्थः? उच्यते आस्वाद्यत्वात् ।
- त्रैलोक्यस्यास्य सर्वस्य नाट्यं भावानुकीर्तनम् ।
- एवमन्यः करुणोऽन्यश्च विप्रलम्भ इति ।
- तत्र विभावानुभावव्यभिचारिक्षंयोगाद्रसनिष्पत्तिः ।
- सिद्धिस्वरास्तथात्तोर्धं गानं रङ्गश्च संग्रहः ।

Q3) What is the purpose of Nāṭya according to the Nāṭyaśāstra of Bharata? Write in detail. [16]

भरताच्या नाट्यशास्त्रानुसार नाट्याचे प्रयोजन काय? सविस्तर लिहा.

OR / किंवा

Explain the concept of Bhava according to the Nāṭyaśāstra.

नाट्यशास्त्रानुसार 'भाव' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

Q4) Write in detail about the हास्य & करुण रस according to the Nāṭyaśāstra. [16]

नाट्यशास्त्रानुसार हास्य आणि करुणरसाविषयी सविस्तर लिहा.

OR / किंवा

Write in detail about the शृङ्गार & वीर रस according to the Nāṭyaśāstra.

नाट्यशास्त्रानुसार शृङ्गार आणि वीररसाविषयी सविस्तर लिहा.

Q5) Write critical notes on any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- शांत्तरस
- स्थायीभाव
- नाट्यगृह

Total No. of Questions : 5]

P2506

[4802] - 473

M.A. (Part - II) (Semester - IV)

SANSKRIT Group - B (Vedanta)

SARVADARSHANSANGRAHA OF SAYANA MADHAVA

(Carvaka, Bauddha, Ārhata, Pāsupata)

सायण-माधवकृत सर्वदर्शनसंग्रह (चार्वाक, बौद्ध, आर्हत पाशुपत)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Translate any two of the following with explanatory notes wherever necessary [16]

आवश्यक तेथे स्पष्टीकरणात्मक टीपा देऊन पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे भाषांतर करा.

- i) अथ कथं परमेश्वरस्य निः श्रेयसप्रदत्वम् अभिधीयते । बृहस्पतिमतानुसारिणा नास्तिक शिरोमणिना चार्वाकेण तस्य दूरोत्सारितत्वात् ।
दुरूच्छेदं हि चार्वाकस्य चेष्टित्वम् प्रायेण सर्वप्राणिनस्तावत् यावज्जीवं सुखं जीवेन्नास्ति मृत्योरगोचरः । भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुतः ॥
- ii) यदि कश्चित्प्रामाण्यमनुमानस्य नाङ्गीकुर्यात्तं प्रति ब्रूयात् । अनुमानं प्रमाणं न भवति इत्येतावन्मात्रमुच्यते तत्र न किञ्चन साधनम् उपन्यस्यत उपन्यस्यते वा ? न प्रथमः ।
अशिरस्कवचनस्य उपन्यासे साध्यासिद्धेः । एकाकिनी प्रतिज्ञा हि प्रतिज्ञातं न साधयेत् । इति न्यायात् ।
- iii) तथा चोक्तं तौतातितैः ।
सर्वज्ञो दृश्यते तावन्नेदानीमस्मदादिभिः ।
दृष्टो न चैकदेशोऽस्ति लिङ्गं वा योऽनुमापयेत् ॥
न चागमविधि कश्चित् नित्यसर्वज्ञबोधकः ।
न च तत्रार्थवादानां तात्पर्यमपि कल्प्यते ॥

Q2) Explain fully the theory of causation, according to either. [16]

चार्वाक OR बौद्ध दर्शन.

चार्वाक किंवा बौद्धदर्शनानुसार (जगत्) कारणवाद पूर्णपणे स्पष्ट करा.

Q3) Write Descriptive notes on any two of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- i) त्रिविधं कार्यम् ।
- ii) अर्हता ।
- iii) सप्त तत्त्वानि ।

Q4) Explain with reference to the context any three of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही तिहींचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) कण्टकादिजन्यं दुःखमेव नरकः ।
- ii) यथोक्तं बाह्यं वस्तुजातं नास्तीति तदयुक्तम् ।
- iii) कृतप्रणाशाकृतकर्म भोगभवप्रमोक्षस्मृतिभङ्गदोषान् । उपेक्ष्य साक्षात्क्षणभङ्गमिच्छन्नहो साहसिकः परोऽसौ ॥
- iv) अस्वतन्त्रं सर्वं कार्यम् ।
- v) विज्ञानं स्वपराभासि प्रमाणं बाधवर्जितम् ।
प्रत्यक्षं च परोक्षं च द्विधा मेयविनिश्चयात् ॥

Q5) Explain fully the concept of जीव according to the आर्हतदर्शन [16]

आर्हतदर्शनानुसार जीवाची संकल्पना पूर्णपणे स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Elaborate the concept of 'Guru' mentioned in पाशुपतदर्शन
पाशुपतदर्शनामध्ये वर्णिलेली 'गुरू' संकल्पना सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions : 5]

P2506

[4802] - 473

M.A. (Part - II) (Semester - IV)

SANSKRIT (Paper - 4.3)

Group - C, Grammar

सिद्धान्तकौमुदी - दशगणी (भ्वादि)

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Explain any four rules of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे स्पष्ट करा.

- i) पुगन्तलघूपधस्य च ।
- ii) अतो दीर्घो यञि ।
- iii) सिजभ्यस्तविदिभ्यश्च ।
- iv) स्मोत्तरे लङ् च ।
- v) आत्मने पदेष्वनतः ।
- vi) एकाच उपदेशेऽनुदात्तात् ।

Q2) Explain with reference any four of the following:

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

- i) गापाविहेणादेशपिबती गृह्येते ।
- ii) यद्यप्यन्तरङ्गत्वात्पररूपं न्याय्यम्, तथापि 'यास्' इत्येतस्य इय् इति व्याख्येयम् ।
- iii) अत्र ये द्वे विहिते तयोः पूर्वोऽभ्याससंज्ञः स्यात् ।
- iv) डित्वोक्तेर्ज्ञायते क्वचिदनुबन्धकार्येऽप्यनल्विधाविति प्रतिषेध इति । श्नः शानचः शित्वमपीह लिङ्गम् ।
- v) आशीर्लिङि आर्धधातुकत्वालिङः सलोपो न । सीयुट्सूटोः प्रत्ययावयवत्वात्षत्वम् । एधिषीष्ट एधिषीयास्ताम् एधिषीरन् ।
- vi) लोटो लङ् इव कार्यं स्यात् । तेन तामादयः सलोपश्च ।

Q3) Explain fully the treatment of Pāṇini of लट् लकार

[16]

OR

लङ् लकार as described in सिद्धान्तकौमुदी. With the help of the forms of the root bhū

सिद्धान्तकौमुदीत वर्णिल्यानुसार लट् लकाराची

किंवा

लङ् लकाराबाबतची पाणिनीची प्रक्रियापद्धती भू धातुरूपांच्या मदतीने स्पष्ट करा.

Q4) Write descriptive notes on any two of the following.

[16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर टीपा लिहा.

- i) टिट् लकाराः
- ii) आत्मनेपदम्
- iii) डिट् लकाराः
- iv) सार्वधातुकार्धधातुकप्रत्ययाः

Q5) Recognize any four forms of the following quoting relevant rules of Pāṇini-[16]

पाणिनीची योग्य ती सूत्रे उद्धृत करून पुढीलपैकी कोणतीही चार रूपे ओळखा

- i) अभवन्,
- ii) भवन्तु,
- iii) भवितारः,
- iv) एधताम्,
- v) ऐधन्त,
- vi) भवेत्,
- vii) एधेरन्

Total No. of Questions : 5]

P2506

[4802] - 473

M.A. (Semester - IV)

SANSKRIT

Group D - Veda

आपस्तंब श्रौतसूत्र, पाणिनीया शिक्षा

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Explain with reference to context any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) नक्तमाहवनीयं धारयति ।
- ii) प्रसृताकृतिरार्यकृताग्निहोत्रस्थात्यर्ध्वकपालाचक्रवर्ता भवति ।
- iii) पत्नीवदस्याग्निहोत्रं भवति ।
- iv) न मांसधौतस्य देवा भुञ्जत इति विज्ञायते ।
- v) न शूद्रो दुह्यात् ।
- vi) समुदन्तं होतव्यम् ।

Q2) Write critical paragraphs on any two of the following. [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) श्रौतयज्ञ
- ii) प्रवसदग्निहोत्र
- iii) आग्रयणेष्टि
- iv) पशुयज्ञ

Q3) Explain with reference to context any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- i) यादयश्च स्मृता ह्यष्टौ चत्वारश्च यमाः स्मृताः ।
- ii) अष्टौ स्थानानि वर्णानाम् ।
- iii) स वाग्वज्रो यजमानं हिनस्ति यथेन्द्रशत्रुः स्वरतोपराधात् ।
- iv) अयोगवाहा विज्ञेया आश्रयस्थानभाजिनः ।
- v) जमो अनुनासिकाः ।
- vi) शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य ।

Q4) Write critical paragraphs on any two of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) वर्णानां विभागः
- ii) स्वराः
- iii) पाठकगुणदोषाः
- iv) वृत्तिः

Q5) Write short notes on any four of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विषयांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

- i) प्रातिशाख्य
- ii) Accent (स्वर^ऽ)
- iii) पाणिनिः
- iv) यज्ञपात्राणि
- v) श्रौतसूत्र^ऽ of the तैत्तिरीय school तैत्तिरीय शाखेची श्रौतसूत्रे
- vi) वेदि for अग्निहोत्र अग्निहोत्राची वेदिरचना

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P2507

[4802] - 474

[Total No. of Pages : 2

**M.A. (Semester - IV)
SANSKRIT (Optional)**

Dhvanyaloka Udyota I and Astanghrdaya (Paper - IV)

- a. Sūtrasthana 12-13 Adhyayl
b. Sanrirsthans 3rd Adhyaya 83-120 Verises
a. सूत्रस्थान 12-13 वा अध्याय
b. शारीरस्थान अध्याय 3-83-120 श्लोक
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *All questions carry equal marks.*

Q1) Translate into English or Marathi any four of the following:

[16]

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- i) तत्र वाच्यः प्रसिद्धो यः प्रकारैरूपमादिभिः ।
बहुधा व्याकृतः सोडन्यैस्ततो नेह प्रतन्यते ॥
- ii) सरस्वती स्वादु तदर्थवस्तु निष्यन्दमाना महतां कवीनाम् ।
अलोकसामान्यमभिव्यनक्ति परिस्फुरन्तं प्रतिभाविशेषम् ॥
- iii) सोडर्थस्तद्व्यक्तिसामर्थ्ययोगी शब्दश्च कश्चन ।
यत्ननः प्रत्यभिज्ञेयौ तौ शब्दार्थौ महाकवेः ॥
- iv) यथार्थः शब्दो वा तमर्थमुपसर्जनीकृतस्वार्थो ।
व्यङ्क्तः काव्यविशेषः स ध्वनिरिति सुरिभिः कथितः ॥
- v) रूढा ये विषयेडन्यत्र शब्दाः स्वविषयादपि ।
लावण्याद्याः प्रयुक्तास्ते न भवन्ति पदं ध्वनेः ॥
- vi) वाचकत्वाश्रयेणैव गुणवृत्तिर्व्यवस्थिता ।
व्यज्जकन्थैकमूलस्य ध्वनेः स्याल्लक्षणं कथम् ॥

P.T.O.

Q2) Discuss the views of अभाववादी & अवर्णनीयतावादी and how did Anandvardhan establish Dhvani by refuting their view? [16]

अभाववादी व अवर्णनीयतावाद्यांच्या मतांची चर्चा करून, त्या मतांचे खंडन करून आनन्दवर्धनाने ध्वनिसिद्धांत कसा प्रस्थापित केला आहे.

OR/किंवा

Write in detail ध्वनिसिद्धांत of Anandvardhana according to ध्वन्यालोक.
ध्वन्यालोकानुसार आनन्दवर्धनाचा ध्वनिसिद्धांत सविस्तर लिहा.

Q3) Write short notes on any two of the following: [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

OR/किंवा

- i) Views of अलंकारवादीन्
अलंकारवाद्यांची मते
- ii) प्रतीयमानअर्थ and वाच्यार्थ
प्रतीयमान अर्थ आणि वाच्यार्थ
- iii) लक्षणा and अभिधा
लक्षणा आणि अभिधा

Q4) Write in detail types of प्रकृती according to वातपित्तकफदोष [16]

वातपित्तकफदोषानुसार प्रकृतीचे प्रकार सविस्तर वर्णन करा.

OR/किंवा

Write in detail types and functions of वात and कुपित वात.
वाताचे व कुपितवाताचे प्रकार व कार्ये सविस्तर लिहा.

Q5) Write critical notes on any two of the following: [16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

- i) Functions and types of पित्तदोष
पित्तदोषाची कार्ये व प्रकार
- ii) Doshavruddhi and Doshkshaya
दोषवृद्धी आणि दोषक्षय
- iii) वाग्भट and his work
वाग्भट व त्याचे कार्ये

